

Монич О. І.,

PhD, ThDr,

*аспірант кафедри археології, етнології та культурології
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗБУДОВА ЧОЛОВІЧОГО МОНАСТІРЯ В СЕЛІ MOISEIU (МОЙСЕЙ) У XVIII – XIX СТТ.

Діяльність давніх чернечих осередків, утворених на території Марамороської православної єпархії в 1690–1735 рр. є однією з центральних тем при вивченні церковної минувшини як України, так і Румунії у XVIII – XIX стт.

З метою «перешкоджання поширенню унії на південно-східні терени Мукачівської єпархії» [15, с. 45] в період 1682–1740 років на території Марамороського комітату православний єпископат відкриває 13 нових монастирів: 8 – на території сучасного Закарпаття, 5 – на території Румунії [10, арк. 4–4 зв.; 11, с. 105–122; 14, с. 276; 2, с. 58–76]. Останніми були: Мойсеївський (1682), Джулинський (1692), Евдянський (1709), Барсанівський (1711) та монастир у Вишній Вишаві (1719) [4, арк. 5 зв. –7; 11, с. 116–121; 14, с. 276].

Одним із давніх монастирів Марамороської єпархії є обитель в селі Мойсей (угор. Mojszeny, рум. Moiseiu) – комуна у повіті Марамуреш в Румунії. Село є єдиним населеним пунктом, який входить до складу комуни.

В документах та історичних дослідженнях, присвячених церковному Мараморошу вказаного вище періоду, зустрічаються різні дати заснування цього монастиря: 1600 (архів вікаріату Марамороша), 1672 (румунські документи) та 1682 (угорські документи) роки [11, с. 119; 14, с. 286; 2, с. 59; 4, арк. 6 зв.; 16, с. 164; 17, с. 93–95; 12, с. 441; 10, арк. 4].

Монастир в селі Мойсей, як і більшість марамороських осередків, був заснований білим духовенством. Фундатором і першим ігуменом осередку став сільських парох – Михайло Коман [17, с. 88–89]. Після його смерті його син (вдівець) теж прийняв чернецтво і був удостоєний посади архімандрита монастиря. Чин цього призначення звершив відомий єпископ Марамороської єпархії Досифей (Феодорович) [4, арк. 6 зв.; 11, с. 119].

Румунський історик Тіт Буд вважає, що перший монастирський храм був присвячений Успінню Пресвятої Богородиці, а чин його

освячення звершив у 1672 році Митрополит Трансільванії Савва Бранкович [17, с. 89].

12 листопада 1672 був складений дарчий акт про дарування фундатором монастиря протопопом Михайлом усього свого майна монастирю [16, с. 164; 17, с. 91–94].

На богослужбовому служебнику, який зберігався в цьому монастирі, в 1682 році був зроблений запис, який свідчив, що в цей час ігуменом монастиря був ієрей Тимофій Брашовану. З інших церковних книг (Псалтир, Мінея), які належали цій обителі, дізнаємося про тісні взаємозв'язки цього монастиря з Молдовою [14, с. 287].

В фондових справах Державного архіву Закарпатської області (далі – ДАЗО) на зберіганні є копія протоколу жупного зібрання Марамороської жупи щодо питання заяви дворян села Мойсин у справі дарування земельної ділянки місцевому монастирю. Справа датується 10.08.1694 роком [8, арк. 1–2]. Тобто станом на кінець XVII століття монастир функціонував, як самостійна, еклізійна одиниця.

В першій чверті XVIII століття обитель отримала окремі привілеї. Про це йдеться в грамоті настоятеля Мукачівського монастиря від 31.05.1716 року про надання привілеїв Мойсеївському монастирю [3, арк. 1]. Мова йде про надання монастирю статусу «відпустового» Успенського осередку [2, с. 59].

Біля 1749 року в монастирі подвизалися монахи Лаврентій і Лупул хромий, брат вищевказаного архімандрита, яким і був пострижений в чернецтво. Крім цих монахів, насельником обителі був ієромонах Варлаам «Биловский», висвячений відомим єпископом Марамороша Йосипом (Стойка) [4, арк. 6 зв.].

Згідно повідомлення «Списанія обителей Марамороських» монастир знаходився на достатньо широкому місці, мав добре покритий, дерев'яний храм. В храмі були всі необхідні літургично-богослужбові приладдя. Монастир володів значними земельними ділянками «полонины свои маєтъ», крім того, в обителі знаходилися: невеликий корпус з кількома келіями, господарські приміщення, стайні для худоби, прислуга, тощо [4, арк. 6 зв.–7].

Цікавою особливістю є на престольний богослужбовий антимінс, підписаний Молдовським митрополитом Євфимієм [4, арк. 6 зв.], що дає можливість зайвий раз ствердно говорити про тісні, не тільки культурні, але й богослужбові зв'язки цієї обителі з сусідніми православними країнами.

Загалом в першій половині XVIII століття монастир, без сумніву, юрисдикційно був під владою Марамороських православних єпископів. Однак, під час візитації в 1756 році протоігумен ЧСВВ Іоанникій Скрипка фіксує на престолі антимінс Мукачівського греко-католицького

єпископа Мануїла Ольшавського [12, с. 441]. Опісля обитель була приєднана до Герлянської румунської єпархії, видозмінивши свій статус на парафію. Останнім монахом ЧСВВ у монастирі був о. Йосафат Жеткей, який тут помер 17.05.1866 р. [2, с. 59].

Станом на екватор XVIII століття обитель була достатньо спроможним фінансовим осередком. Виявлено розписку (крайні дати документа: 19.12.1762–19.12.1772) настоятеля Мойсеївського монастиря Сільвестра (Ковейчак <?>) про видачу позики грошей каменяру Іллі Марчитак [5, арк. 1].

В результаті секуляризаційної реформи імператора Йосипа II відбувся жорсткий процес ліквідації або ж скорочення чернечих осередків майже по всій території Австрійської імперії. Не став виключенням і Марамороський комітат. Були ліквідовані практично всі невеликі монастирі Марамороської єпархії, які тепер розділені між 4 державами (Україною, Угорщиною, Словаччиною та Румунією), а тоді – між 13 комітатами Угорщини [13, с. 12–13]. В списку закритих монастирів опинився і Мойсеївський [10, арк. 4].

Однак, в 1843 році тут було відновлено монаше життя, проте монастир в 1866 році був перетворений на парафію Мойсей–Монастир [2, с. 59; 1, с. 210]. Згідно досліджень отця Василя (Проніна) та румунських істориків, у 50-х роках XIX ст. в монастирі знаходилися «русский монах Йосафат Жеткей і Лаврентий Карио, которые, видимо, были греко-католики из Мукачевской епархии. Потом были монахи Афанасий Герман и Андрей Габоржа» [14, с. 287; 16, с. 169; 17, с. 99]. Ці історичні повідомлення отримують і джерельне обґрунтування. В фондах ДАЗО виявлено документ від 24 жовтня 1841 року, яким вікарій Мукачівської єпархії Андрій Петрус передав монастир в с. Мойсей в управління монаху Йосафату Жеткей [6, арк. 1]. Загалом, спробами відтворення списку настоятелів обителі, займалися румунські історики [17, с. 99–100].

В 50-х роках XIX століття монастир стає одним із культурно-просвітницьких центрів Мараморошу. Як свідчать розпорядження і повідомлення Мукачівського єпископа настоятелю Мукачівського монастиря, в Маріяповчанському та Мойсеївському монастирях в 1843 році активно розвивалася освітня діяльність [7, арк. 1–13]. В лютому 1845 року протоігумен Василянських монастирів Закарпаття з цього приводу видав розпорядження про підготовку вчительської семінарії в с. Мойсин [9, арк. 1–3].

В 1904 році стараннями румунського греко-католицького вікарія Мараморошу Тіта Буда замість старого храму і корпусів були побудовані нові. 28 серпня 1911 року новий Мойсеївський монастир був посвячений заново [14, с. 288].

Список використаних джерел:

1. Атанасій В. Пекар, ЧСВВ. Спроба історії Румунської Провінції св. Йосифа. Записки ЧСВВ. Секція II. ARTICULI DOCUMENTA MISCELLANEA. Т. XI (XVII). Вип. 1–4. Romae, 1982. С. 208–220.
2. Атанасій В. Пекар, ЧСВВ. Нариси історії Церкви Закарпаття. Том III. Монаше життя. Ужгород: КП «Ужгородська міська друкарня», 2014. 216 с.
3. Державний архів Закарпатської області (далі – ДАЗО). Ф. 64. Оп. 1. Спр. 31. На 1 арк.
4. ДАЗО. Ф. 64. Оп. 1. Спр. 66. На 8 арк.
5. ДАЗО. Ф. 64. Оп. 1. Спр. 765. На 1 арк.
6. ДАЗО. Ф. 64. Оп. 2. Спр. 909. На 1 арк.
7. ДАЗО. Ф. 64. Оп. 4. Спр. 286. На 13 арк.
8. ДАЗО. Ф. 64. Оп. 5. Спр. 47. На 2 арк.
9. ДАЗО. Ф. 151. Оп. 9. Спр. 1781. На 3 арк.
10. ДАЗО. Ф. 151. Оп. 12. Спр. 2571. На 4 арк.
11. Кінах Гліб, о., ЧСВВ. Посіщення марамороських монастирів 1749 р. Записки ЧСВВ. Т. II. Вип. 1–2. Жовква, 1926. С. 105–122.
12. Кінах Гліб, о., ЧСВВ. Посіщення закарпатських монастирів ЧСВВ в рр. 1755, 1756, 1765, 1809.. Записки ЧСВВ. Т. III. Вип. 3–4. Львів, 1930. С. 432–446.
13. Кічера В., Фенич В., Штерр Д. Габсбурзька церква: Мукачівська греко-католицька єпархія в австрійську добу (1771–1918). Ужгород : Вид-во Валерія Падяка, 2018. 168 с.: іл.
14. Пронин Василий, архимандрит. История Православной Церкви на Закарпатье. Кандидатская работа архимандрита Василия (Пронина) «История Мукачевской епархии (с древнейших времен до Первой Мировой войны 1914 года)». Издание 2-е. Свято-Николаевский Мукачевский монастырь. ОРП «Філокаліа», 2009. 524 с.
15. Фенич В., Цапулич О. Малоберезнянський Свято-Миколаївський монастир та нарис історії чину св. Василя Великого на Закарпатті. Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2004. 188 с.
16. Meteş Ş. Mănăstirile româneşti din Transilvania şi Ungaria. Sibiu, 1936. 363 p.
17. Tit Bud. Date istorice despre protopopiatele, parohiile şi mănăstirile române din Maramureş. Gherla, 1911. 107 p.